כיתה ט' | ספרות | שיעור 2 מתוך 4 | 45 דק'

ממלכתי וחמ"ד: מתאים לכיתה ט'. היצירות הנלמדות משתנות בין הזרמים ובין בתי הספר; בדקו את רשימת היצירות של בית הספר ושל הפיקוח בזרם שלכם.

"בלי נדוניה!": איך מולייר מצחיק

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יזהו אמצעים קומיים: חזרה, הגזמה, אירוניה וקומדיית מצבים
- התלמידים ינתחו את סצנת "בלי נדוניה" ואת סצנת ההלוואה
- התלמידים יסבירו איך הצחוק משמש גם לביקורת

📚 הטקסט

את המחזה קוראים בתרגום לעברית מתוך מקראת הספרות או בהוצאה שבספריית בית הספר. התרגומים מוגנים בזכויות יוצרים, ולכן מובאים כאן רק ביטויים קצרים; הניסוח המדויק משתנה מתרגום לתרגום.

הדמויות העיקריות: הרפגון, אב אלמן קמצן; קליאנט, בנו, המאוהב במריאן; אליז, בתו, המאוהבת בוואלר; ואלר, שעובד בבית הרפגון כמשרת כדי להיות קרוב לאליז; מריאן, צעירה ענייה שגם הרפגון רוצה לשאת; לה פלש, משרתו של קליאנט; פרוזין, השדכנית; מר ז'אק, הטבח והעגלון; ואנסלם, אדון עשיר ומבוגר שהרפגון רוצה להשיא לו את אליז.

בשיעור הזה: מסוף המערכה הראשונה (הרפגון וואלר על נישואי אליז), מהמערכה השנייה (קליאנט מגלה מי המלווה) ומהמערכה השלישית (הכנות לסעודה עם מר ז'אק וואלר).

📖 הסבר למורה

במערכה הראשונה ואלר מנסה, בזהירות, לשכנע את הרפגון לא למהר להשיא את אליז לאנסלם. לכל טענה של ואלר הרפגון עונה באותה מילה: "בלי נדוניה!". החזרה מצחיקה, וגם חושפת שבשבילו זו התשובה לכל שאלה.

במערכה השנייה קליאנט מחפש הלוואה כדי לשאת את מריאן, ומגלה שהמלווה ברבית הקשה הוא אביו. זו קומדיית מצבים: שני הצדדים נתפסים, וכל אחד מאשים את השני. במערכה השלישית, בהכנות לסעודה, הרפגון דורש ארוחה טובה בזול, וואלר, שמחניף לו, מצטט את הפתגם "צריך לאכול כדי לחיות, ולא לחיות כדי לאכול"; הרפגון כל כך אוהב את המשפט שהוא רוצה לחקוק אותו.

האמצעים: חזרה (מילה או מצב שחוזרים), הגזמה, אירוניה (פער בין מה שנאמר למה שמתכוונים או יודעים), ומצבים של גילוי מפתיע. הצחוק כאן הוא ביקורת: אנחנו צוחקים על הרפגון ובו בזמן רואים איך הכסף משחית את המשפחה.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: המחזה בתרגום, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** מראים סרטון קצר או תמונה של הצגה (אם יש) או שואלים: מה גורם לכם לצחוק בסדרה קומית? רושמים על הלוח.
2. **הסבר (8 דק'):** ארבעה אמצעים קומיים, עם דוגמה מוכרת מהיום לכל אחד.
3. **קריאה בתפקידים (15 דק'):** קבוצה אחת קוראת את "בלי נדוניה", קבוצה שנייה את סצנת ההלוואה. כל קבוצה מסמנת בטקסט את האמצעים הקומיים.
4. **הצגה ודיון (12 דק'):** כל קבוצה מציגה בקצרה את הסצנה שלה; הכיתה מזהה את האמצעים. שאלות הדיון.
5. **סיכום (5 דק'):** משפט על הלוח: "מולייר מצחיק אותנו כדי ש..."

💬 שאלות לניתוח

הבנה (מה כתוב ביצירה?)

- מה עונה הרפגון לכל טענה של ואלר על נישואי אליז?
- מה מגלה קליאנט כשהוא בא לקחת הלוואה?

פרשנות (מה זה אומר?)

- מדוע החזרה על "בלי נדוניה" מצחיקה, ומה היא חושפת על הרפגון?
- במה ואלר מחניף להרפגון, ולמה הוא עושה זאת?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- האם אפשר לצחוק על דמות ובאותה עת לרחם עליה? איך זה קורה במחזה?

💡 הערות למורה

הכי אפקטיבי להציג את הסצנות ולא רק לקרוא. כדאי להזכיר שקומדיה קלאסית משתמשת בדמויות קבועות כמו המשרת הערמומי והאוהבים הצעירים (בהשפעת הקומדיה דל'ארטה). למתקדמים: לחפש דוגמה לאירוניה דרמטית, מצב שבו הקהל יודע משהו שהדמות אינה יודעת.

📝 בדף העבודה

אמצעי הקומי: 6 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- "הקמצן" (ויקיפדיה)

מחוון: אמצעי הקומי

1. א. חזרה.
2. שהכסף חשוב לו יותר מאושרה של בתו: כל טענה על אהבה, גיל או התאמה נדחית כי החתונה "לא תעלה לו כסף".
3. קליאנט מבקש הלוואה, והמלווה ברבית הוא הרפגון עצמו. קומי כי האב והבן נתפסים זה מול זה: הבן כבזבזן שלווה, האב כמלווה בתנאים קשים.
4. ואלר אומר אותו (מצטט פתגם), כשהוא מחניף להרפגון. הרפגון מתלהב כי הפתגם מצדיק לחסוך באוכל, והוא רוצה לחקוק אותו.
5. אירוניה היא פער בין מה שנאמר לבין מה שמתכוונים או יודעים באמת. למשל: ואלר משבח את הקמצנות של הרפגון אף שבלבו הוא רוצה רק להתקרב לאליז; או הרפגון שמטיף לבנו על בזבוז בעודו מלווה ברבית.
6. **מחוון לכתיבה:**
   - אמצעים קומיים (4 נק'): לפחות שני אמצעים מזוהים (חזרה, הגזמה, אירוניה, מצב מפתיע)
   - צורת מחזה (3 נק'): שמות דוברים, דיאלוג והוראות במה בסוגריים
   - דמות (2 נק'): "הרפגון של היום" עקבי ומזוהה
   - לשון (1 נק'): פיסוק ואיות

   ציון מתוך 10.